

האם התחלפו הוורוד והתכלת?

"שפת המיגדר" בעתונות הכתובה

דיאנה לוצאטו ויהודה יעקבסון

ללא ציפיה לפיתוח של שיח בילטרלי (לפחות לא בטווח המידי).

מתודולוגיה ורצינות

לצורך בדיקה זו התבצע ניתוח תוכן של מאמרים מן המהדורה האלקטרונית באינטרנט של עתון "הארץ". מדור המאמרים מופיע באינטרנט תוך ציון כותרת המאמר ושם העתונאי. כך יכולנו למיין את המאמרים על-פי מין העתונאי ולא על סמך קריטריונים אחרים, כגון אלה הקשורים בגרפיקה העתונאית או במיקום ובולטות כותרתם. מעבר לכך, כדי לא להיות מושפעים מהיכרות מוקדמת עם שמות של העתונאים, מחקנו את שמותיהם ורק ציינו את מינם. לפיכך, במאמר - בהתאמה - רשמנו רק את הכינוי "עתונאי" או "עתונאית". הואיל וכותרת הכתבה נקבעת על פי רוב על ידי העורך, בחרנו שלא לנתחה.

"הארץ" הוא עתון יומי, שתפוצתו שכיחה יותר בקרב קהל קוראים משכיל יחסית והמשתייך לשכבה סוציו-אקונומית בינונית ומעלה. דווקא בשל מאפייני אוכלוסיית קוראיה זו, הנחנו כי תהיה סגרגציה קטנה יחסית בין המינים מבחינת תחומי העיסוק, העניין העתונאי וביטויים אחרים שלה - דבר שיספק בסיס טוב יותר להשוואה. נציין כי המאמרים שנדגמו עסקו בנושאי תרבות, פוליטיקה וכלכלה וייצוגם של הנשים והגברים בספרות החברתיות האלה היה זהה. קרי, הן נשים והן גברים מקדישים את מאמריהם לעיסוק באותם תחומים ולא גמצאה סגרגציה מגדרית באשר לנושאים אלה, בדומה לממצאים של מחקרים אחרים המצביעים כי אין הבדל משמעותי בין המינים מבחינת קביעת סדר עדיפות לנושא חדשותי (למשל: לביא 1997). להיפך, היה מעניין לערוך השוואה של בני מינים שונים המתייחסים לאותה סוגיה, כפי שיודגם בהמשך, ראוי להדגיש כי בניתוח התוכן ביקשנו להתמקד בטכניקות הלשוניות בהן נוקטים שני המינים ואין אנו מנתחים במסמך זה את התכנים החדשותיים לגופם.

מדור המאמרים נבחר ולא הידיעות החדשותיות. הואיל ורצינו לבחון מסגרת של כתיבה המאפשרת מרחב ביטוי אישי גדול יותר, מאשר כתיבה חדשותית המצמצמת על פי רוב להיבטים אינפורמטיביים ואינה מספקת, באופן יחסי, כר לביטוי התגובה האישית.

במשך חודש, מ-18 ביוני 2000 ועד 18 ביולי 2000 נותחו שניים עד ארבעה מאמרים מכל יום, על-פי קריטריון הדגימה הבא:

שמירת איוון מספרי בין מספר המאמרים שנכתבו על ידי גברים לאלה שנכתבו על ידי נשים. לפיכך, ביום שבו הופיע רק מאמר אחד של אשה בחרנו במאמר ראשון (על פי סדר ההופעה במדור) שנכתב על ידי גבר. במידה שהופיעו שני מאמרים של נשים בחרנו, בהתאמה, בשני מאמרים ראשונים של גברים. בימים בהם לא הופיע אפילו מאמר אחד של אשה, לא דגמנו גם מאמר של גבר. כן דילגנו על מאמרים אשר תורגמו מעתונות חוץ (כגון: ניו יורק טיימס) כדי

במאמר זה, אנו מבקשים לבדוק מאפיינים מגדריים בשפה העתונאית הכתובה, כפי שהיא מתבטאת במאמרים בעתון "הארץ". במוקד עניינו ניסיון לעמוד על המשמעויות הסוציולוגיות של שימוש בלשון מיגדרית-עתונאית, או לשם דיוק בדיקת ההשפעה ההרדית בין משתנה המיגדר (להלן: עתונאי או עתונאית) לסגנון הכתיבה. מחקר שכזה, אופייני לתחום ה"סוציולוגיאוסיטיקה" המשלב בין מחקר סוציולוגי למחקר בלשני ושמתרתו היא בדרך כלל לבדוק זיקות בין משתנים של שפה למשתנים חברתיים ו/או סוציו-דמוגרפים אחרים.

המחקר הסוציולוגיאוסיטי בהקשר מיגדרי, מבוצע על פי רוב בזירות בהן קיימת אינטראקציה פנים אל פנים, כגון שיחות בין בני אותו מין או בין בני שני המינים. בהקשרים אלה, נבחנים תכני שיחות, היבטים סמנטיים ו/או שפת גוף (למשל: Tolmach Lakoff, 1990; נרדי 1991; הניק 1991; ולר Woods 1995, 1999). מסקנת מחקרים אלה היא, כי שפתן של נשים משדרת העדר עוצמה וסמכות ותותרת להשגת אישור והסכמה, בעוד ששפה גברית נתפשת כפונקציונלית ורציונלית. בנוסף, שיחות נשים נוטות לשרד אינטימיות תוך שיתוף הדדי במחשבות ורגשות, בעוד גברים נוטים להפגין ידע, שליטה, כושר ניתוח ועצמאות וכי נשים נוטות לשוחח ב"שפה רגשית" לעומת גברים שמדברים ב"שפה דיווחית". לדוגמה, ממצאיה של הרינג (Herring, 1994, 1996) מראים כי גם בשיח התקשורתי באמצעות האינטרנט, ניכרים הבדלים מיגדריים בשפה. גברים נוטים להיות תחרותיים, מציגים עצמם כמומחים, משתמשים בסרקוזם ובעלבון מכוון, ולעומת זאת נשים מבטאות ספקות, שואלות שאלות ומביאות רעיונות על דרך היעץ.

בספרות העוסקת בהיבטים מגדריים בתקשורת ההמונים מוצגת קשת רחבה של נושאים, כשהבולטים מביניהם הם הייצוג של נשים בעולם זה (מבחינת כמותית, כוחנית ועוד), האופן שבו הן מוצגות בזירה חברתית זו (לדוגמה - בפרסומות) והתפתחויות היסטוריות של עתונות מגדרית (ראו לדוגמה: Carter and others, 1998) ולגבי העתונות הישראלית: הרצוג 1999; ויטמן 1988; ורובין 1987).

ברם, ניכר מחסור בידע אקדמי השוואתי אודות הביטוי המיגדרי של שפה בתקשורת ההמונים הכתובה. מחקריה של הרינג (Herring, 1994, 1996) הם מבין הבודדים שביקשו לבדוק היבט דומה של "תקשורת מחשבים", בה לא התקיימה אינטראקציה של פנים אל פנים, אולם שדה מחקרה מבוסס על פעילות גומלין "מתווכת מחשב" בין המינים, וכתוצאה לא ניתב במחקריה להתעלם מהשפעות הגומלין המערבות יחסי כוח והשפעה. אנו לעומת זאת, בחרנו לבחון האם קיימים מאפיינים של "שפה נשית" לעומת "שפה גברית" במדיום של העתונות הכתובה, תוך ניטרול השפעתם של היבטים חזותיים ושמיעתיים וזאת בשדה, שבו צד אחד מבטא דבריו בכתב ומשלח את מסרו ל"חלל התקשורת"

לשמור על ההומגניות הקונטקסטואלית.

תת ייצוגן של נשים מבחינה מספרית בא לידי ביטוי בעמודי המאמרים, אולם אין אנו עוסקים כאן במישור זה. בסך הכל נותרו במשך תקופת המחקר מאמרים שפורסמו על ידי תשעה גברים ועל ידי שש נשים. בכך אנו מבקשים להפנות את תשומת הלב למידת ההכללה המוגבלת שיש לייחס לנתונים המובאים להלן. ברם, אנו סבורים כי ניתן ללמוד ממחקר זה על מגמות בדינמיקה המיגדרית המתקיימת בשדה העתונות הכתובה, וכי הממצאים שיוצגו כאן יהיו בעלי משמעות רבה יותר, אם מחקרים דומים יופקו מבדיקת עתונים נוספים בהיקף רחב יותר.

תהליך המחקר

שלב המחקר העיקריים התחלקו לשלושה. בשלב הראשון התבצעה קריאה אימפרסיוניסטית של מספר זהה של מאמרים עיתונאיים של גברים ונשים, בתקופה של כשבועיים (בתחילת חודש יוני 2000) לפני הקורפוס שעליו מתבסס מאמר זה. מחומר זה גיבנו הקריטריונים הלשוניים לניתוחן של הכתבות הנכללות בקורפוס, תוך התעלמות מכוונת ממין הכותב. ניתוח אימפרסיוניסטי מסוג זה מקובל במדעי החברה, למשל מחקרן של שפירא והרצוג (1984), בו הן ביצעו ניתוח תוכן של "ספרי זכרונות" על פי קריטריונים ונושאים שעלו מתוך הניתוח.

בדרך זו נבנתה רשימת קריטריונים כללית, שהיוותה בשלב השני בסיס להשוואה מגדרית. קריטריונים אלה צמחו מן הקריאה במאמרים שנסקרו, ואשר חלקם לא אותרו קודם לכן בספרות הסוציולוגוויסטית העוסקת במיגדר. בשלב השלישי, התייחסנו למשתנה מין כותב/ת המאמר כמשתנה בלתי תלוי ובהתאם לכך בדקנו את הקריטריונים שנקבעו בשלבים הקודמים כמשתנים תלויים.

"הרטוריקה המיגדרית"

מגמות של שונות לשונית בין גברים לנשים אותרו בניתוחם של המאמרים מ"הארץ" במספר דפוסים וממדיים, שגיבושם מלמד על הקבלה מיגדרית לשיח התיאורטי בתחום חקר התקשורת באשר לתפקידם של אמצעי התקשורת כמשקפי עובדות אובייקטיביות במרחב החדשותי או כדעתנים ("opinionists") כפי שיוסבר בהמשך.

הנתונים שיוצגו להלן מצביעים על גוונים של מה שאנו מכנים "רטוריקה מיגדרית", הבאה לידי ביטוי במאמרים במובנים המקובלים של כתיבה עיתונאית, אולם הנחתנו היא כי תהליך הכתיבה, או ליתר דיוק - התוצר הסופי (להלן המאמר) משקף את ההשלכות החברתיות-תרבותיות של החוויה הסוציאליטורית בהקשר הרחב יותר שבו העיתונאים חווים את זיהום המקצועיים והאישיים כאחד. לשון אחר, לפנינו ביטוי מיגדרי, אולי בלתי מודע, של דרכים ואמצעים הנקטים בידי העיתונאים כדי לבטא ולתאר את תרשימי המציאות החדשותית בישראל, הדרכים רבות ומגוונות: שימוש דיפרנציאלי בסימוכין ומקורות סמכות כדי להגביר את השכנוע בתיאור המציאות, שימוש בפנייה אל הרגש ויצירת קונטראציות רגשיות, שימוש בשאלות רטוריות ובשאלות אותנטיות, שימוש באנלוגיות, בסרקוזם ועוד.

אטרקציות לשוניות

הבדלים בסגנונם של עיתונאיות לעומת עיתונאים ניכרים על פי רוב, כבר בפיסקת הפתיחה של המאמרים. דוגמה בולטת לכך משתקפת בשני הפתיחים להלן (ציטטות מס' 1-2) הלקוחים משני מאמרים שפורסמו באותו היום, אודות

אותה פרשה ("משפט דרעי") אך על ידי בני מין שונה:

"הוא לא קדוש מעונה. הוא לא נלסון מנדלה וגם לא דרייפוס. הוא לא גיבור ישראל ולא נהרג על קידוש השם. הוא לא לוחם חופש ולא עשה שום מעשה נעלה המצדיק שיישאו אותו על כפיים. אריה דרעי הוא בסך הכל עבריין שהורשע ונידון על לקיחת שוחד והוצאת כספים במרמה בנסיבות מחמירות..." (עתונאי 18.7.00 - ציטטה מס' 1).

"הערת אגב שהשמיעו שופטי בית המשפט העליון בפסק הדין על ערעורו של אריה דרעי קורעת במקצת את המסך מעל אחד התרגילים הפוליטיים הנכלוליים והמוצלחים של העשור האחרון: תרגיל הפיכתו של דרעי לקורבן מערכת המשפט, התביעה הכללית והמשטרה..." (עתונאי 18.7.00 - ציטטה מס' 2).

כבר מן הפתיח של המאמרים שנסרקו, ניתן לחוש בניסיונם של גברים להשתמש בטכסיסים רטוריים שמטרתם ללכוד את תשומת הלב באופן סנסציוני עוד לפני שברור מה נושא המאמר וזאת בדומה למה שמצאה לנדאו בגאומים פוליטיים (לנדאו, 1988). האטרקציה הלשונית בפתיח של המאמרים קיימת הן אצל נשים והן אצל גברים, אולם בעוד שנטייתם של גברים להשתמש בלשון פיגורטיבית, לשון אנלוגית, סרקוזם ושימוש בשאלות רטוריות, נשים נוטות לספק רקע והקשר באורח תיאורטי תוך מתן מידע על ה"תפאורה" של ה"מחזה" שיתואר בהמשך, ובכך נושא מאמרו ברור יותר מלכתחילה. נשים מספקות, לכאורה, כלים המבוססים על נתונים אובייקטיביים ובכך הן מובילות את הקורא אל עבר הגדרת המצב אותה הן מבקשות להציג. לעיתים נוצר הרושם כי נשים נוטות לפתוח את המאמרים בציון עובדות בעוד הגברים פותחים בנקיטת עמדה כלפי הסוגייה שסביבה נסוב המאמר.

להלן כמה דוגמאות המבטאות הבדלים מגדריים בסגנונות הפתיח:

עיתונאים נוטים להשתמש בלשון פיגורטיבית ובאנלוגיות מעולמות אחרים. ניתן למצוא לכך דוגמה בפתיח לכתבה הדנה באפשרות לשובו של בנימין נתניהו לזירה הפוליטית:

"זה קורה לפעמים על מסלולי התצוגה של אפנת הקיץ לגברות. שמלות שנחרמו זומן לארגוני צדקה חוזרות פתאום כמוצר חדשני ואף אחד לא מעז לומר שסמרטוט נשאר סמרטוט. התופעה הזאת חוזרת על עצמה באלה הימים גם במסלול האופנה הפוליטית..." (עתונאי 20.6.00 - ציטטה מס' 3).

בדוגמה שונה, המאמר הדין בניסיונו של ברק לשמור על שיטת "הבחירה הישירה" ניכר בלשון פיגורטיבית העושה גם שימוש בשאלות רטוריות ובמטפורות סרקסטיות:

"כמו בפרסומות לטיפול באין-אונות, מופנית השאלה לברק: "בעיקר אתה מטפל?..." (עתונאי 25.6.00 - ציטטה מס' 4).

שימוש בשאלות רטוריות בפתיח, בצמוד לתשובה מכוונת, בא לידי ביטוי למשל במאמר על יחסים בין מעצמות:

"הגיע הזמן להפנות למעצמת העל האחרונה שנשארה את שאלת אד קוץ' (ראש העיר ניו יורק לשעבר): 'מה שלומי?' והתשובה היא 'בסדר, אבל לא נפלא'..." (עתונאי 25.6.00 - ציטטה מס' 5).

ניכר השימוש של עיתונאים בעיבוי שאלות רטוריות תוך נקיטת עמדה עם עוצמה רגשית ושיפוט ערכי כבר בתחילת המאמר, ותוך שימוש במשפטים קצרים וספורים. למשל, בדוגמה שלהלן, בולטת המטפורה המשפחתית והצגת השאלות הרטוריות אף ללא סימני שאלה:

"הלב יוצא אל ילדי ההתנחלויות. אילו סיוטים חולפים במוחו של זאטוט ששמע מאמא שבקרוב יסלקו אותו מביתו. מה מבינה ילדה בת שש

ועוזי כרעם, בעוד אבשלום וילן ממר"צ ויוסף לפיד משינוי הצביעו עם זאב ניסים ויאיר פריץ משי"ס... (עתונאית 20.6.00 - ציטטה מס' 11)

עתונאיות נוטות לעגן דברי ביקורת והערכות בהצגת עובדות בצמוד להן, אולם מעניין כי לעיתים הן נוקטות במשנה והירות בהציגן כבר בפתיח הסתייגות לגבי האינפורמציה המובאת כעובדה, תוך אי התחייבות לגבי מהימנותה. הדבר ניכר בדוגמה הבאה:

"10% - זה נשמע מעט ונדיב בעת ובעונה אחת. מעט, כשהנתון מתייחס לשטח הגדה שעליו אמורים הפלשתינאים לוותר, לפי ההדלפות הישראליות, ושמידת הדיסאינפורמציה בהן עדיין לא ברורה. (עתונאית 28.6.00 - ציטטה מס' 12).

באורה דומה לשונות המיגדרית המתבטאת בתחילת המאמרים, מאותרת השונות גם בסופם. גימה אישית ושיפוטית וכן שפה יותר יומיומית מאפיינת את סיומת המאמרים של הגברים. לדוגמה, במאמר אודות משפט דרעי נכתב בסיום:

"לטובת ש"ס, לטובת כולנו, עדיף שאחרי שחרורו יעבוד לעסקים - הרי בכסף הוא מבין - והעיקר שיעוף מהעיניים" (עתונאי 18.7.00 - ציטטה מס' 13).

בניגוד לכך בסיומת המאמר הבא, של עתונאית, ניכרים מאפיינים של כתיבה המכונים יותר להשגת רושם אובייקטיבי, בלתי אישי ותוך הצבעה על עובדות:

"במערכה הזאת על גניבת דעת קהל - העובדות ב'פרשת דרעי' היו מלכתחילה בעמדת נחיתות." (עתונאית 18.7.00 - ציטטה מס' 14).

אם כן, ניתוח המאמרים מצביע על שונות מגדרית מעניינת המתבטאת בהם. אין בכוונתנו לטעון כי השימוש בדרכי ההבעה והתכסיסים שצוינו לעיל הוא בלעדי למיגדר אחד בלבד (נשים או גברים), ואולם ברצוננו להצביע על נטייה דיפרנציאלית להשתמש בהם. התמונה המצטיירת מניתוח זה, מלמדת על שונות מעניינת הבאה לידי ביטוי בכך שעתונאים גברים נוטים להשתמש באחד או יותר מהכלים הרטוריים כמו נקיטה בשפה היוצרת סנסציה, בלשון אנלוגית, לשון פיגורטיבית ולשון מטפורית. העתונאים נשים הן בפתיח מאמרים והן בסיומו להביע את דעתם בצורה נחרצת ולפעמים בלשון סרקסטית ותוך שימוש בשאלות רטוריות. עתונאיות לעומתם, נוטות לשים דגש על לשון היוצרת רושם של אובייקטיביות באמצעות עיגון טיעוני ו/או דעתן בעובדות שלכאורה אין עליהן עוררין, גם ארגומנטים עובדתיים וכינויים להגדרות מצב מסוייגים לעיתים באמירות המציינות את הספק במהימנותן - וכך נוצר הרושם כי נשים פחות מתחייבות בטיעוניהן ומבקשות להציג את המידע שהן מספקות כאובייקטיבי.

היתלות באילנות גבוהים

תמיכה נוספת לממצא זה, שלפיו עתונאיות פחות נחרצות מעתונאים בהבעת דעה ובהתחייבות לגביה ניתן למצוא בנטייתן של הנשים לבסס את טיעוניהן תוך היתלות במקורות סמכותיים. עתונאיות נוהגות לתמוך את טיעוניהן בחלקי המאמר השונים בנתונים סטטיסטיים, בממצאים מדעיים ובאילנות גבוהים אחרים, בעיקר בסמכויות מקצועיות למיניהן. לכאורה דבר זה טריוויאלי ונראה כאחת מהדרישות של העתונות האובייקטיבית, ברם ניכר הבדל משמעותי בשיעור העיגון הגבוה המתגלה אצל העתונאיות.

דוגמה לכך ניתן למצוא במאמר על מכירת קרקעות המדינה לקיבוצים ומושבים בו כותבת העתונאית:

"ייתכן שהסיבה לכך שהשאלות האלה נותרו ללא מענה בינתיים היא

מהמילים הגדולות על השלט שאבא תקע בכף ידה הקטנה: "אחים לא מפקירים". אם הסכם השלום יחייב אמנם את ישראל לפרק התנהלויות ולהעבירן לריבונות פלשתינית, הילדים הללו יחיו עם ההכרה שהאח הגדול - המדינה שלהם - הפקיר אותם לנפשם כששומעים את החורים של הילדים הללו, מתחשק להיות בן יחיד...". (עתונאי 28.6.00 - ציטטה מס' 6).

ציניות, סרקום ונקיטת עמדה נחרצת מאפיינים יותר את המאמרים של הגברים. דוגמה לכך ניתן למצוא בנקיטת עמדה, שבה במצורף לשאלה רטורית ושממנה נודפת ציניות:

"ימי משבר, אפילו נולד לו איזה פיתרון זמני, מעוררים את אופנת הרטרו הפוליטי. כשלא טוב עכשיו, גובר הגירוי אל מה שהיה, כי הרי אם ענייני השלטון יגיעו, מדוע לא לתת הודמנות נוספת למי שכבר נכשלו פעם?..."

"... אבל העניין עכשיו איננו האמביציה של נתניהו לפתוח דף חדש. מדוע שלא ירצה בשוכו של הקאמבק? הבעיה היא בתודעה לאומית?..." (עתונאי 18.6.00 - ציטטה מס' 7).

לעיתים אף מלווה הציניות בבוו ובביקורתיות גלויה - כפי שבא הדבר לידי ביטוי במאמר ביקורתי כלפי מומחים ומקורות סמכות חיצוניים:

"המומחים שלנו, שרביץ ופרס כה הרבו ללעוג להערכותיהם ולתחושותיהם, חיים ובוטעים ומרגישים בתוכנו בטוב, תודה... בהמשך המאמר נכתב: "... למשל אליקים רובינשטיין שעליו נתפרה השבוע רפליקה ממערכון ידוע של אורי זוהר: "מהו קופיין?" מומחה משפטי זה, שבגין היה מציג אותו בהתפעלות כ'עלול', לוקה כרונית בבעיות חוט שידרה..."

ובסיומו של המאמר נכתב: "סוף דבר: המומחים היחידים שראויים לאמון הם הווקא אלה שמרבים ללעוג להם: חזאי מזג האוויר. כשהם יחזו הפעם קץ אלקטרוני חם מאוד, תאמינו להם." (עתונאי 4.7.00 - ציטטה מס' 8).

לעומת סגנון הפתיח של גברים, נשים נוטות, כאמור, לפתוח את מאמריהן בנימה של תיאור עובדות שאין עליהן עוררין וללא נקיטת עמדה בגלוי.

למשל בפתיח הבא נוכל למצוא אינפורמציה "יבשה" בלבד:

"לפני שבועיים נשאל השר אלי ישי, בפגישה סגורה, אם הוא מבקש מאהוד ברק לפטר את יוסי שריד ולמנות שר חינוך אחר...". (עתונאית 25.6.00 - ציטטה מס' 9).

לעיתים אפילו האינפורמציה הפשוטה מובאת על ידי העתונאיות ללא התחייבות לאמיתותה ותוך שימוש בשאלות אותנטיות (קרי, לא רטוריות), וזאת ככל הנראה כדי להימנע מנקיטת עמדה נחרצת (שיותר אופיינית לגברים). דבר זה ניכר בפתיח של המאמר הבא:

"מעצרו של איל התקשורת ולאדימיר גוסינסקי עורר מחדש - בין אם נעשה בהוראת הנשיא, ולאדימיר פוטיין, ובין אם לא - את הפחדים מפני הניסיונות להגביל את חופש הביטוי. האם פחדים אלה מוצדקים ומה מסכנן בעצם מעצרו של גוסינסקי?..." (עתונאית 18.6.00 - ציטטה מס' 10).

האומנם אובייקטיביות נשית?

גדיר מאד למצוא בפתיח מאמריהן של נשים נקיטת עמדה גלויה. העתונאיות נוטות לתאר את זירת ההתעסקות במונחים ובכינויים מטפוריים בעלי עוצמה פחותה היסוד לזו של העתונאים, ומצרפות לכך ארגומנטים עובדתיים שייחמכו בכך. למשל, בדוגמה הבאה משתמשת העתונאית באנלוגיה למצב כאוטי ומיד תומכת את כינוי המצב בתיאור עובדות:

"בעיצומה של אוזירת הכאוס בכנסת, כשבוע שעבר, כשנוצר בכנסת רוב בעד הקדמת הבחירות - נראה לפתע מפגן אחדות יוצא דופן. סילבן שלום, לימוד לבנת, בני אלון ואביגדור ליברמן חברו לבנימין בן אליעזר

English Edition
IOL Israel Online
TheMarker.com

הארץ Palm Pilot הארץ ב"ארץ" לאומית הבריאות מנצחת

יום רביעי כ"ו בתשרי תשס"א, 25 באוקטובר 2000

www.haaretz.co.il

16:08

טבע בחצפת ביתו ביפו

מיו את ברק וערפאת לפגישות נפרדות

יחה גבוהה בהכנסות והפסדים נמוכים מחצפוי

כל החדשות

חדשות הבוקר

הממשל יבקש השבוע מהקונגרס
לאשר סיוע צבאי מיוחד לישראל

הסתיים פסק הזמן של האזרח
המודאג נתניהו

מסע ערבי משמר הגבול פעלו
במהומות של ערביי ישראל

מדד המעו"ף ירד ב-18% מתחילת
המהומות; התחזקות נוספת
לדולר

כלכלה ועסקים

בריטיש גז ביטלה את הקידוח
הימי השני שתוכנן בעזה -
בעקבות המצב

הבורסה ירדה ב-2.5%; השלימה
ירידה של 16% מתחילת
האירועים

הדולר ממשיך לעלות: היציג - 4.159 שקלים

העמוד הראשון של אתר IOL של עתון "הארץ". ממדורה אלקטרונית זו באינטרנט נלקחו המאמרים

דט

ח"ש וחולו עם

צחה בנתריה 72:84

מהומות

בישראל

0000-0000

משפט

מורדי

משפט

דדעי

התקרבות

ין הקוריאות

עידן הגוף

חדת

חודשה

רים החמים

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

המט

ובצפון הארץ יקבלו, לפי ההסדר המסתמך, פחות מאשר חברי קיבוצים במרכז?
הפרופ' אורן יפתחאל מהחוג לגיאוגרפיה באוניברסיטת בן-גוריון, סבור, שהשנה הבאה תהיה שנה מכריעה לעתיד הקרקעות, וממנה ייגזרו פניה של המדינה בעשורים הבאים. הד"ר אלכסנדר (סנדי) קידר מהחוג למשפטים באוניברסיטת תל-אביב סבור, שאם המהלך של 'עיון זכויות החקלאים בקרקע' יצליח, כולנו עשויים להפוך לארסיהם של אנשי ההתיישבות

העמיתות והטכניות של הנושא. פרופ' יהודה שנהב במאמר, בגליון 'תואוריה וביקורת' האחרון, קורא להרחיב את הדיון בנושא הקרקעות לתחום התרבותי-הפוליטי. לא יכול להיות, כתב, שנושא הפיכתה של הקרקע מאדמת מולדת לנדל"ן יישאר רק בידיהם של בעלי אינטרסים, ולא יתנהל עליו דיון מעמיק... (ציטטה מס' '15').
בהמשך כותבת העיתונאית: "מדוע אין הנהגת התנועה הקיבוצית דואגת קודם כל לרווחתו של חבר הקיבוץ כחיד? מדוע חברי קיבוצים בדרום

סמי-רטוריות השורות בחובן שאלות אמיתיות, שבהן רמת הניבוי נמוכה יחסית: "... האם ישראל תותיר את ההתנחלויות, שמרכיבות את ה-10%, כלי שמידה צבאית? האמנם תהיה ממשלה בישראל, שתפקיר בעינינו כזאת קומץ של משפחות בתוך השטח הפלשתיני. קשה להאמין. אבל נניח שזה מה שיעשה בהתנחלויות הקטנות והמבודדות, למשל גנים, כדים או יצהר. אבל מה עם פסגות, שנושקת לאל-בירה (ובנויה על אדמותיה)? ובית-אל, ועפרה ותקוע? קשה לדמיין שמסביבן לא תהיה שמירה צבאית מתמדת...". (עתונאית 28.6.00 - ציטטה מס' 18).

שיפוטיות ועוצמה רגשית

ככלל, ניתן להצביע על כך שעתונאים מרבים לבטא שיפוט ערכי ולייחס התכוונות ולפעמים זדון למבוקריהם. לעומתם, עתונאיות מבטאות ביקורת בדרך מעודנת יותר, ומציגות את המניעים האישיים ו/או התועלתיים של העוברים תחת ביקורתן בפחות פסקנות. דבר זה ניכר בדברי הביקורת המובאים בשתי הדוגמאות שלהלן, הראשונה של עתונאי והשנייה של עתונאית שהתפרסמו באותו היום ולגבי אותו הנושא:

"ברק מאוהב בשיטה החדשה לא מפני שהיא טובה, אלא מפני שהוא מעריך שהיא היחידה המבטיחה את בחירתו. זו, אולי, גישה לגיטימית מצד פוליטיקאי, אך ראוי להציגה כפי שהיא ולא לעטוף אותה בטיעונים ממשליים מיופייפים: המניע הוא אנוכי לחלוטין. ברק כמו אומר: העם זה אני - ולעזאזל המדינה." (עתונאי 25.6.00 - ציטטה מס' 19).

"שורשי ההחמצה הזאת נעוצים בגישה הנוקשה והחשדנית של ברק, בגללה הוא סרב לקרוא את המפה הפוליטית בישראל כמערכת קודים הנובעת ממבנים חברתיים סבוכים, והעדיף לראות בה מערך כוחות במשחק מלחמה...". (עתונאית 25.6.00 - ציטטה מס' 20).

הנטייה להיות נחרצים, לא למתן את הטיעונים ולנקוט בשיפוט ערכי, הופכת את המאמרים של גברים לרגשיים בעוצמה רבה יותר, יחסית לזו של הנשים. בעוד שבדרך כלל מקובל בספרות המקצועית לתפוש את הרגשות כאחד המאפיינים העיקריים של השפה הנשית, הרי שכאן, מעלה מחקרנו ממצא מפתיע. השפה הגברית מכוונת לעורר אצל הקורא רגשות, בעוד השפה הנשית, שאף בה מופיעה נימה רגשית, יכולה להצטייר כקרה ויבשה יותר באופן יחסי לזו של הגברים.

דבר זה ניכר בציטטה מס' 6 שהובאה לעיל, בה משתמש העתונאי בתכסיסים של טרוריקה רגשית, תוך הסתייעות בביטויים לשוניים כמו "הלב יוצא...", "סיוטים..." ותוך שימוש בהדגשת חוסר אונים של ילדים רכים "... השלט שאבא תקע בכף ידה הקטנה...", "... זאטוט...", "כן ניתן להבחין בעיבוי של סימבוליקה שארותית תוך התייחסות למרכיבים הרגשיים המיוחדים לנושאי התפקידים במשפחה: אם, אב, ילדה ואחים.

סגנון הלשוני-רגשי המתון יותר של עתונאיות ניכר בציטטה מס' 216, בה אמירות רגשיות אינן עומדות בפני עצמן, אלא מלוות במתן נתונים והצבעה על השלכות צפויות. נתונים אלה פונים במידה רבה להגיון כמתן את הרגש. ניתן להבחין בכך בדוגמה הבאה מתוך מאמר של עתונאית אודות משבר המים בישראל:

"... העיקרון הישראלי של חלוקת המים בארץ הוא, שכל פלשתינאי חייב להסתפק בכשליש עד רבע מהכמות שצורך ישראלי. אכיפת משטר מים הסכוני בישראל משמעה, שאנשים לא יעשו אמבטיית למכוניתיהם ויוותרו על דשא מודיק בפתח ביתם. קיצוץ מים נוסף לפלשתינאים משמעה,

העובדת ושל יזמי הנדל"ן הקשורים איתם בקשרים עבותים. הן יפתחאל והן קידר חוקרים זה שנים את שלטון הקרקעות בישראל." (עתונאית 20.6.00 - ציטטה מס' 215).

יש לשים לב לשימוש שעושה העתונאית ב'אמצעי הבעה ממתנים' הניכרים כבר ממלת הפתיחה "ייתכן" והמשכו בהיתלות בדמויות מ"העולם האקדמי", עד כדי הצגת מובאה ביבולוגרפית.

"מילים ממתנות" שכאלה, כמו: "ייתכן", "אולי", "נראה כי" "נראה ש...", "כנראה" שכיחות יותר אצל עתונאיות, והן מופיעות על-פי רוב לצד מילות שיפוט. לעומת זה, אצל עתונאים שכיחות "מילים מחזקות טיעון", כגון "הרי" ו"לפיכך".

בדומה, ניכר בהמשך המאמר של העתונאית הנ"ל, גם שימוש בשאלות אותנטיות וסמי-רטוריות, אשר בסמיכות אליהן מובאות תשובות המעוגנות שוב במקורות סמכות אקדמיים.

כפי שאמרנו, עתונאיות נוטות לעגן את טיעוניהן גם בנתונים מספריים וסטטיסטיים - כמו בדוגמה הבאה אודות מצוקת המים:

"... לפי הנתונים של 'כצ'לם', ממערכת אקויפר החר - מקור המים המשותף במובהק של ישראל והפלשתינאים - 79% מוקצים לאזרחי ישראל, 21% לפלשתינאים...". (עתונאית 21.6.00 - ציטטה מס' 16).

לעומת זאת, נדיר למצוא אצל גברים הצגת נתונים הדומה לזו, במידת האינטנסיביות שלה. רק לעיתים רחוקות הם מציגים נתונים מספריים, כמו אחוזי תמיכה מתוך סקרים.

אין בכוונתנו לטעון כי נשים אינן מביעות דעה, אלא שהן מעדיפות לעשות זאת על "קרקע מיצקה" ובטוחה ככל האפשר. או אז ניתן למצוא בשימושן גם מילים כמו "בהחלט" כפי שהדבר בא לביטוי בהמשך המאמר הנ"ל. לאחר הצגה גדושה של נתונים ומקורות סמכות מסיימת העתונאית את מאמרה במילים: "... זו בהחלט אחריות ישראלית." (ציטטה מס' 216).

שאלות רטוריות ושאלות אותנטיות

נדגיש כי הן נשים והן גברים משתמשים בסגנון השאלה כאמצעי הבעה, אולם שאלותיהם הרטוריות של הגברים נוטות על-פי רוב להביע עמדה נחרצת, בעוד ששאלות הנשים הן לרוב שאלות אותנטיות ושאלות רטוריות מתונות יותר.

דוגמה לשאלה רטורית וביקורתית של עתונאי ניתן למצוא במאמר אודות עמדתו האקטואלית של ברק ביחס לגיוס בחורי הישיבות:

"... אילו מילים גבוהות, איזה אומץ לב, איזה מנהיג נהדר." ובהמשך: "... הוא היה זה שכינה את חברי הכנסת שהצביעו נגד הצעת החוק שלו לגיוס בני ישיבות 'חבורת תכמנים ציניים'. מה הוא היה אומר היום על עצמו? מה היה ברק של אז אומר על בגידה צינית בקהל בוחריו וכערכי השוויון והצדק? איך הוא היה מגדיר חוק הפוטנ' חלק מהאובסלוטיה משירות כצה"ל, וכך גורם לפיצול גודלי של החברה הישראלית בין מי שימשיך לשאת בעול הביטחון ומביתו אולי תצא לווייה צבאית, לבין למי שימשיך לבלות בישיבה כשהוא מתגלגל מצחוק לנוכח חבורת הפראאיריים שמסכנת את חייה בשבילו." (עתונאי 6.7.00 - ציטטה מס' 17).

בשונה מדוגמה זו, עתונאיות נוטות להשתמש בשאלות אמיתיות או סמי-רטוריות ובאופן כללי ממעטות יחסית לנקוט בלשון שאלה, לעומת גברים המרבים לעשות שימוש בשאלות רטוריות המביעות ו/או מעצימות שיפוט ערכי ו/או דעה אישית ומציגים תשובה נחרצת לידן.

דוגמה לסגנון שכזה ניתן למצוא במאמרה של עתונאית המציגה שאלות

שעוד עשרות או מאות אלפים לא ישתו די מים, ימעיטו להשתמש בשירותים ובמקלחת ויסתכנו בזיהומים ובמחלות... (עתונאית 21.6.00 - ציטטה 21). בדוגמה נוספת, מתוך ציטטה מס' 18, ניתן להבחין אצל נשים בשאלות רטוריות שבהן העוצמה הרגשית המובעת זוכה למינוריציה על ידי מתן תשובות ממתנות ושאינן נחרצות. לדוגמה: "... האמנם תהיה ממשלה בישראל, שתפקיר בציניות...? קשה להאמין...".

עוצמה רגשית מובעת בעיקר אצל עתונאים גם באמצעות שימוש בשפה יומיומית (בניגוד לשפה ספרותית). כפי שהודגם בציטטה מס' 13, המסתיימת באמירה: "שיעוף מהעיניים" בה נקט הכותב שפה המשדרת אותנטיות של "שיח רחוב". דרך זו מאפשרת לבטא רגשות, לכאורה ללא שיקולי דעת מעמיקים, ושבה ערכה ומשמעותה של כל מלה כאילו לא נמדד באורח רציונלי. שית זה מתקיים כדילוג בין הכותב לקורא ונוסך אווירה של קירבה רגשית ובלתי אמצעית ביניהם. דבר זה ניכר גם בציטטה מס' 17 שבה באמצעות שפה יומיומית, נוצר ומחוקק תסריט אפוקליפטי הווכח, באמצעות לאשליה של ריאליה, תוך שימוש במילים "...מתגלגל מצחוק..." ו-"...תבורת הפראירים...". לעומת שימושי שפה שכאלה בקרב העתונאים, אצל עתונאיות קיימת נטייה להקפדה על לשון מהוקצעת יותר. הדבר ניכר בדברי ביקורת של עתונאית אודות משפט דרעי.

"לאחר תשע שנים שבהן זכה לשרשרת של הקלות וליחס סלחני ככלי התקשורת אפשר לסכם ולומר, שדרעי הוא שחקן מבוזבז. הוא שיטה ככולם, וייתכן שעוד ידו נטויה. הוא היה חביב השמאל ושנאו נפשו, תקוות הימין ושנאו נפשו, חביב העתונות עד ששר חנו, ואחר כך שב אליו..." (עתונאית 18.7.00 - ציטטה מס' 22).

אם כן, על משקל מושגיו של גופמן (Goffman 1961) (אודות "ריחוק תפקודי") ניתן לומר כי השימוש שעושים גברים בשפה היומיומית משמש כ"לשון מקרבת וחובקת" ("Embracing Language"), שבאמצעותה ניתן לבטא רגשות ודעות בצורה ישירה ונטולת שליטה ואינהיבציות לכאורה. לעומת זאת, שפתן של הנשים, הלשון המהוקצעת ה"ספרותית" יוצרת תחושה של "לשון מרחיקה" ("Distancing Language"). ראוי להדגיש, שמגמה זו היא הפוכה לזו המאפיינת את השפה המדוברת של נשים וגברים בהקשרים הרחבים של חיי היומיום, בהם גשים נוקטות יותר בשפה אינטימית ורגשית וגברים בשפה רציונלית ואינסטרומנטלית.

האם שפת הגברים הפכה לנשית ושפת הנשים לגברית?

בחינתם האינטגרטיבית של הממצאים שהצגנו עד כה אודות ההבדלים המגדריים בלשונם של עתונאים, מצביעה על ממצא כולל מפתיע. מתברר, כי עתונאיות נוטות לכתוב מאמרים בשפה הנחשבת במחקר הסוציולינגוויסטי (Tolmach, 1990) כ"גברית" (קרי, אובייקטיבית, רציונלית, יבשה, פחות רגשית, יותר שקולה), ואילו גברים, נוטים לכתוב בשפה הנחשבת "נשית" (אמוציונלית, אישית, תוך הדגשה של עניין אנושי, מעוררת אמפטיה). הסבר חלקי לממצא זה אינו טמון, כנראה, בשינוי תפישות מגדריות, אלא בתפקידה של העתונות הכתובה כיום.

לדוגמה, הולנד (Holland, 1998) מציינת כי חדשות פופולריות כיום מחפשות לשעשע באותה מידה שבה הן מחפשות לספק מידע, והן פונות לאמוציות באותה מידה שבה הן פונות לאינטלקט. שימוש בשפה נגישה, סגנון של שיח אישי, שפה אטרקטיבית - הם האמצעים להשגתו של הגירוי והשעשוע של הקורא. היא מציינת (שם, 1998) שמבחינה היסטורית, נשים נתפשו בעבר כמי שכותבות וקוראות עתונות נחותה (רגישה, סובייקטיבית) בעוד שגברים

נטו יותר לאובייקטיבית ואירוניה. באופן מסורתי, בסוף המאה ה-19 היתה המגמה לצעוד בשני נתיבים מקבילים, המפרידים בין "מגמה אינפורמטיבית" נטולת מיגדר, בניגוד ל"מגמה בידורית" שנתפשה נשית. הדגש היה על פיצול ברור בין עובדה לדעה ובין הצגת עובדות ודיוק לבין הבעת דעה וצבע. ההפרדה המיגדרית בתקופה זו, באה לידי ביטוי בכך שהגברים סיפקו עובדות מהימנות ונשים סיפקו את המגע האנושי והצבע. מגמה זו השתנתה מאמצע המאה ה-20 בה ניתנה לגיטימציה לשילוב שבין האינפורמטיבית לבידורי.

גם קארן (Curran, 1991) גורס כי במדיה העכשווית הבידור הוא חלק בלתי נפרד מתפקידה האינפורמטיבית של העתונות, דרך שבאמצעותה אנשים מקיימים דיאלוג ציבורי על ניהול חברה, ברמה אינטואיטיבית ואקספרסיבית ותוך משטוש ההבנתה בין עובדה לדעה. הוא סבור כי כיום הגזמות אירוניות, בדיחות דעת וביטויי עלבון תופסים כולם חלק ממקומה של הדייקנות. שילוב זה של אינפורמטיביות ובידור, בא לביטוי במאמרים שנתחו כאן, אולם נראה כי עתונאים שמים יותר משקל בתפקיד האמוציונלי, בעוד שעתונאיות נוטות להבליט את התפקיד של "לכאורה" הספקת מידע.

לולינות רטורית

כיצד ניתן, על כן, להסביר את ההעדפה הדיפרנציאלית של שני המינים? האם נשים וגברים דוגלים באמת בתפישות שונות של תפקיד העתונות, ובחורים אחת משתי התפישות הקיימות בו-זמנית כלגיטימיות?

להערכתנו, יש לחפש את התשובה בחוויה הקיומית המיגדרית, ובפרט במחסומים ובקונפליקטים העומדים בפני אשה המבקשת להשתלב ב"עולם גברי". יש לזכור כי כאמור, עתונאיות הופקדו באופן מסורתי על הספרה הפרטית (מדורי רכילות, יופי, עתונות נשים). כניסתן של עתונאיות לעיסוק בספירה הציבורית הביאה לגילוי של קונפליקט שעליו מצביעה גם ואן זונן (Van Zoonen, 1998), שבו נשים עתונאיות, מחד, צריכות להוכיח כי למרות היותן נשים הן עתונאיות טובות (אובייקטיביות, ריחוק), ומאידך, להוכיח שעל אף היותן עתונאיות - הן עדיין נשים. לכן, זהותן המקצועית היא סותרת ופרגמנטרית יותר מזו של גברים.

ממצאיו מצביעים על כך שבעתונות הכתובה לפחות, עתונאיות פותרות ככל הנראה קונפליקט זה באמצעות לולינות רטורית, תוך ניסיון לשלב בין עובדתיות, שהיתה נהוגה בעבר בעתונות הגברית, לבין הרצון לספק לקורא את הדרשה העכשווית לעניין האנושי. שילוב זה מעגן את הפיקטיביות בנתונים אובייקטיביים, אך כפי שמצאנו הוא מפחית מחדות המסר ועוצמתו הרגשית.

האמנם פמיניזציה של העתונות?

חקר המאמרים הצביע כאמור על כך ש"השפה הגברית" מעבירה מסר רגשי יותר מזו של הנשים, מאפיין המיוחס בספרות הסוציולינגוויסטית דווקא כמרכזי ב"שפה הנשית". רגשות הושגה במאמרי "הארץ", בין היתר, תוך הדגשת הממד האנושי, בצורה המבליטה תחושות של סבל ומשפחתיות. מכאן עולה השאלה אותה מציגה ואן זונן (Van Zoonen, 1998): האם מתרחשת "פמיניזציה" של העתונות?

הרציונל העומד מאחורי שאלתה מבוסס על הלוגיקה המסחרית של העתונות העכשווית המושתתת על עניין אנושי, צרכים ורצונות הקהל, השקעה רגשית וחיפוש אחר אפקט הסנסציה. נהוג בקרב העתונאים משני המינים לקשור את שלושת המאפיינים הראשונים לסטריאוטיפ של העתונאות הנשית. ועיון מעמיק במאמרים, מראה שפמיניזציה אינה הולמת את תיאור הדינמיקה הלשונית המתקיימת בעתונות הכתובה שנסקרה כאן. אצל עתונאיות ניכרת הימנעות

20, אינה מקבילה לזו של השפה המדוברת. כך, נוצרו שתי ספרות שונות של שפה: מהד ג'יסא, זו שבשימוש באינטראקציות של חיי היומיום והמבטאת שימור של הבדלים מיגדריים ברורים וגלויים יותר; ומאידך גיסא, זו של "השיח העתונאי-פרופסיונלי" של העתונות הכתובה (שנחקרה פה), ובה יש ביטויים לשפה טראנס-מיגדרית, שמשמעותה שונה לגבי נשים ולגבי גברים.

מקורות

- הרצוג, ח. (1999), עתונות נשים: מרחב משעק או מרחב לקריאת תיגר? גיליון זה של "קשר", עמ' 43-52.
- ויטמן, ע. (1988), נשים בעתונות הישראלית, קשר, 4, 55-63.
- ולר, ר. (1995), תקשורת בין המינים: שפה נשית - שפה גברית, מנחה למנחה, 58-65.
- תניק, מ. (1991), מאחורי הדיאלוג הא-מילולי בין המינים, מנהלים, 42, 54-56.
- לביא, ע. (1997), "קביעת סדר היום אצל עורכות ואצל עורכים בעתונות הכתובה בישראל", עבודת מ"א, רמת גן: אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדעי המדינה.
- לנדא, ר. (1988), הרטוריקה של מישלב הנאום הפוליטי בישראל, תל-אביב: עקד.
- נרדי, ר. (1991), כיצד להיפרד מהכעס בין המינים, מנהלים, 45, 36-41.
- רובין, ש. (1987), מגמות של מסורת ושינוי בעתונות נשים בישראל, עבודת מ"א, ירושלים: האוניברסיטה העברית, בית הספר לספרנות ולארכיונאות.
- שפירא, ר., והרצוג, ח. (1984), "סוד כמוס" - ספרי זכרונות כראי של גיל ושל תקופה", מגמות, רבעון למדעי ההתנהגות, כרך כ"ח, מס' 4, עמ' 513-530.
- Curran, J. (1991), 'Rethinking the Media as a Public Sphere', in P. Dahlgren and C. Sparks (eds.) *Communication and Citizenship*, London: Routledge.
- Goffman, E. (1961). *Encounters: Two Studies in the Sociology of Interaction*, Indiana: The Bobbs-Merrill Company, Inc.
- Herring, S. (1994), "Politeness in Computer Culture: Why Women Talk and Men Flame". In Bucholtz, M., Liang, A.C., Sutton L. and Hines C. (eds.), *Cultural Performances: Proceedings of the Third Berkeley Women and Language Conference*, Berkeley Women and Language Group, 278-294.
- Herring, S. (1996), "Bringing Familiar Baggage to the New Frontier: Gender Differences in Computer-Mediated Communication." In Selzer J. (ed.), *Conversations*, Boston: Allyn & Bacon, 1069-1082.
- Holland, P. (1998), 'The Politics of the Smile', in: Cynthia Carter, Gill Branston and Stuart Allan (eds.) *News, Gender and Power*, London and New York: Routledge, 17-32.
- Tannen, D. (1990), *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation*, New York: William Morrow.
- Tolmach Lakoff, R. (1990), *Talking Power: The Politics of Language*, Chapter 11: Why Can't a Woman Be Less Like a Man?, USA, Basic Books, 198-221.
- Van Zoonen, L. (1998), "One of the Girls? The Ghanging Gender of Journalism," in: Cynthia Carter, Gill Branston and Stuart Allan (eds.) *News, Gender and Power*, London and New York: Routledge, 17-32.
- Weil, S. (1993), 'Women and Language in Israel', in: Azmon Yael and Izraeli Dafna (eds.) *Women in Israel*, New Brunswick and London, Transaction Publishers, 363-377.
- Woods, J. (1999), *Gendered Lives*, Chapter 10, Nelson: Wadsworth Publishing Company, 298-329.

מלהציג את נושאן בעיקר באורח רגשי וגרייני ותוך נקיטת עמדה. לפיכך, כפתרון, הן גוסכות לתוכו גימה אובייקטיבית, על ידי עיבוי של נתונים וסימוכין ממקורות שונים ועל ידי שימוש בשפה ספרותית. הצורך להצניע דעה אישית, לגבות ולעבות, עומד ביחס ישר לזרם התיאורטי הפמיניסטי-ביקורתי, המיוצג על ידי טולמק-לייכוף (Tolmach Lakoff, 1990), המתייחס ל"שפה הנשית" כ"שפת החלש", בדומה לקבוצות מדוכאות אחרות, ורואה בו "שפת ההישרדות", הזקוקה לאישור ולגיבוי בעולם הגשלת על ערכים ונורמות גבריים. לכן, הרצון להתבסס על מקורות סמכות ועל גיבוי נתונים יכול להעיד על חוסר ביטחון. בנוסף טוענת טולמק-לייכוף, גברים הם אלה הקובעים את אמת המידה לגבי השפה העדיפה בעיניהם, תהא זו בעלת גוונים רגשיים או אחרים - תמיד הם אלה שיקבעו את שפתם כעליונה.

מסיבה זו, כנראה, העתונאים שמאמריהם נסקרו על ידנו מרשים לעצמם לבטא דעות ורגשות בצורה ברורה וישירה ואינם השיים בצורך למתן את הקביעות שלהם, ובכך הם הולמים את הדרישה לסנסציה בעתונות העכשווית. טיעונו הוא ש"השפה הגברית" יש בה גם שימוש בתכסיסים רטוריים המהווים סגמנטים בודדים מתוך הרטוריקה הנשית, כמו פנייה לאמפטיה ורגשות אבל אין הם נתפשים כרטוריקה נשית, אלא להיפך, הם מיועדים לשרת את הצורך לספק סנסציה וישירות, שדווקא הם מאפיינים את הרטוריקה הגברית. לשון אחר, מסקנתנו היא כי קשה להניח שאכן מתקיים חילוף סגנון הבעתי בין גברים לנשים. השפה הגברית עדיין משמרת את המאפיינים הקלאסיים: הפגנת ידע, שליטה, עצמאות וכוח ניתוח. גברים עדיין מביעים שליטה באמצעות השפה העתונאית גם אם היא בתחפוש סמי-נשית, הואיל ומתחת לרגשות ולדיאלוג האישי ישנו מסר די ברור, בו הם לכאורה מצהירים: "אני בשליטה, יש לי דעה עצמאית, הידע בידי, איני צריך להסתמך על איש, אני אומר מה שאני חושב".

נשים, לעומת זאת, באיצטלה של אובייקטיביות ורציונליות גברית, ממשיכות לשרת את המסר: "אין לי דעה עצמאית, אני זקוקה לסמכות חיצונית ולשפה נקיה ומהוקצעת".

דבר זה מבטא לדעתנו את רצונן של הנשים לשרוד בעולם המקצועי של העתונאות, הנשלט על ידי גברים, ובו הן מבקשות להביע את דעתן בדרכים עקיפות. השפה הנשית פונה (לכאורה) להגיון הקורא יותר מאשר לרגש. מגמה זו עשויה גם להצביע על ניסיון של הנשים לאמץ שפה "גברית" המאפיינת את הספירה הציבורית, הנתפשת כיותר רציונלית וכמתאימה יותר לעסוק בעניינים "חשובים". מכאן הפנייה להגיון ופחות לרגש, לשפה לא אישית, וניסיון להוכיח אובייקטיביות.

מיקרו-פוליטיקה מיגדרית

לסיכום, חקר מאמרי "הארץ" חושף מיקרו-פוליטיקה מיגדרית של עתונאים, אשר אינה מכוונת למאבק בין המינים, אלא משקפת את הרטוריקה המגדרית בזירה ספציפית של תקשורת התמונים. רטוריקה זו, הינה תוצר של ההווה הקיומית של כותבי וכותבות המאמרים, שבה קיימים גם בספרות השונות של חיי היומיום, הבדלים כוחניים ומאבקים סמויים המושפעים מן המגדר. לפנינו, אפוא, תוצר שניתן להסבירו תוך התייחסות לגישה פמיניסטית-ביקורתית. נדגיש, כי התפתחות השפה העתונאית בעשורים האחרונים של המאה ה-